HAGIODULIJA U PRIVATNOM I U JAVNOM ŽIVOTU

Dr Jordan KUNIČIĆ

Radi se o štovanju svetaca. Pita se: Da li to štovanje svetaca igra svoju ulogu u povijesti spasenja kako se ona *danas* odvija?! Posjeduju li ikakvu vrijednost riječi Koncila, prema kojima sveci učvršćuju cijelu Crkvu u svetosti? Da li danas to štovanje podiže vrijednost štovanja Boga ili teodulije, odnosno latrije? Osjeća li se da danas to štovanje pridonosi izgradnji Crkve? Osim naglašene uloge svetaca u posredovanju za smrtnike, služe li oni doista vjernicima kao *uzori* življenja? (LG br. 50—51)

Činjenično stanje: Dominantna nota štovanja svetaca odvija se većim dijelom između ovih neispravnih tendencija: svesti svece na statiste oko prijestolja Svevišnjega; njihovo štovanje merkantilizirati, kao da se radi o bilateralnom ugovoru: štovat ću te uz uvjet da za mene zagovaraš; u pravcu demitologizacije umrtviti to štovanje s vjerojatnim rezultatom: izbaciti sve slike i kipove svetaca iz crkve i dokinuti pobožnosti u njihovu čast.

Pokušati preorijentaciju? Unatrag dvije godine održao sam ovdje predavanje o EGZISTENCIJALIZACIJI MARIJINA ŠTOVANJA (vidi BS/1972, str. 202—211). U ovim refleksijama želim to isto učiniti sa štovanjem svetaca. Potražiti egzistencijalni oblik štovanja svetaca, tj. promišljati na način kako utkati to štovanje u život, osobni i skupni, privatni i javni. Pri tome, dakako, ostati vjeran nadnaravnim momentima toga pitanja; ne pretvoriti svece u vrhovnu instancu za rješavanje materijalnih ovozemnih problema, ali pokazati kako i to štovanje svetaca MOŽE i MORA postati faktorom humanizacije i kristijanizacije današnjice. To, mislim, najprikladnije može biti ako se naročito naglasi egzemplaritet ili poziv svim vjernicima da svoje življenje oblikuju prema življenju svetaca.

1. Gdje izviru poteškoće proti štovanja svetaca?

Ne govorim o subjektivnim »razlozima«. Njih je bezbroj. To su mnogostruke »lične mistifikacije«, npr. kada se proti toga štovanja iznosi štošta, a po srijedi je jednostavno subjektivni zazor od kultualne čovječje dimenzije. Govorim o jasnim pojavama na koje se po-

ziva: npr. da se događa te se štovanjem svetaca nekako trči za čudesima kao u sjeni starih mitologija; da se postupa tu i tamo prema svecima kao prema idolima; da se njihovo štovanje apsolutizira, izolira od štovanja Boga i Krista; da se fizionomija svih svetaca, dakle svetost kao takva, zatvara u jednu suhu, stereotipnu formulu, pa pojedinci ne vide mogućnosti da po svom afinitetu nađu u štovanju svetaca ono što fali njihovom JA. Može se reći da je glavni izvor poteškoća ili kontestacija proti štovanja svetaca (onih donekle objektivne naravi) u tome što se tom štovanju u životu vjernika pristupa ili ga se promiče *jednostrano*: izolira se u svecima ljudsko od božanskog ili božansko od ljudskog; izoliraju se sveci od zajednice vjernika u Mističnom tijelu Kristovu; izoliraju se od Crkve bez koje ne bi ni oni bili ono što su. A najglavnije: ne vidi se kakvu korist crpi ili može crpsti svakidašnji život vjernika od štovanja svetaca. Ne uočuje se egzistencijalni vid toga štovanja.

2. *Štovanje svetaca u oblikovanju života vjernika*

Predočimo si veliku Božju obitelj. U njoj su zemaljski smrtnici, duše što se spremaju za ulaz u nebo, i duše što se blaže u suživotu s Bogom. Već sama ta misao proširuje duše vjernika. Postaju svjesni međuovisnosti i međuuzročnosti u toj Božjoj obitelji, što podiže nadu, jača vjeru, rasplamćuje svetu ljubav, potiče na preobrazbu života (LG br. 49). Ova ideja je sposobna da pomogne, da se tako izrazim, zdravlju »vjerničke dijafragme«, da se pravilno diže i spušta u promjenljivosti i tegobi svakidašnjeg života. Nismo sami, mi zemaljski smrtnici! Niti smo bačeni na ovaj zemaljski otok kao odagnanici iz raja!

a) U prvom redu svaki vjernik mora znati i osjećati da nema integralne religioznosti bez kultualnosti, a u ovu spada i štovanje svetaca. Ako je religioznost kao krik čovječje duše lansiran u beskrajne prostore prema Vrhovnom biću, kultualni je vid te religioznosti od nje nerazdruživ. Jer kultualnost je specifična filozofija i teologija, osnovna misija, osobna i kolektivna potreba Božjega naroda, kako reče jednom prigodom Pavao VI (vidi L'OSSERVATORE ROMANO od 4. XII 1971). Pripadnost jednoj milosnoj zajednici, baptizmalni savez s Ocem nebeskim, bratstvo u Kristu, recimo kratko: novozavjetni moral kao »gratia Spiritus Sancti per dilectionem operans« (sv. Toma I—II 108, 1), ili »fides per dilectionem operans« (vidi i 108, 1), ne može se odreći kultualnog poziva, time ni štovanja svetaca. Kult je prirođeni poriv, dužnost ljubavi svakog vjernika.

Sveci su u popisu faktora spasenja. A nijedan se faktor spasenja ne smije mimoići. U svecima sjaji Božja svetost. Ona je Božji dar. Pa kako nam svi darovi dolaze od Oca nebeskog preko Krista, i svetost svetaca, i njeno priznanje u štovanju istih svetaca, teži i završava u Bogu, izvoru svake svetosti i kruni svih svetaca (LG br. 50). Centrirajmo, dakle, štovanje svetaca kako treba. »In ministris Dei *Deum* veneramur« (sv. Toma II—II 82, 2 ad 3). Faktori spasenja su od Boga, svetost svetaca je od Boga.

Ova nam ideja sugerira i pastoralnu direktivu: Nikada, ni riječima ni postupcima ne nastupati tako da vjernici s t a n u u štovanju svetaca na istim svecima, nego preko svetaca na Mariju, apostole, nadasve i prije svega na Krista, da čitav pokret završi u Bogu! Na taj način sveci se neće idolizirati, a štovanje svetaca biti će doista samo kao jedan vid štovanja Boga u najvišem obliku: u latriji, poklonstvenom štovanju. Panegirične pretjeranosti morale bi nestati iz naše pastoralne preokupacije! Isto tako i ono apsolutiziranje moći interventa nekih svetaca kao i univerzaliziranja njihove misije.

b) Kristov je moral uistinu moral nasljedovanja, uzorovanja, kopiranja, reproduciranja, preobražavanja života po višem uzoru. Ovaj egzemplaritet predstavlja jednu od omiljenih tema biblijske moralke. Biti savršen kao Otac nebeski (Mt 5, 48), slijediti Krista (Mt 16, 24) u strogom smislu riječi, i učiti se od njega (Mt 11, 29), oponašati i reproducirati njegovo postupanje (Iv 13, 15) itd. Štovanje svetaca se nadovezuje na biblijski egzemplaritet.

Ovu novozavjetnu biblijsku »mimesis« moramo shvatiti osobito u svjetlu ovih naglasaka: prvo, ona nije prvotno naredba, nego proizlazi iz unutarnjeg poticaja Duha, iz predane ljubavi; drugo, nije pasivna prijemljivost, ona je ustrajna, dinamična, naporna briga svakog sina da naliči ili oponaša svoga oca; treće, i Petar, i Pavao, i Ivan izradili su svoju nauku o egzemplaritetu po nauci i primjeru Kristovu tako da u evanđeoskoj i u apostolskoj pedagogiji uzori igraju ulogu kao i zapovijedi; četvrto, ortodoksnost ili autentičnost u naučavanju vuče sa sobom neumoljivom logikom potrebu ortoprakse ili uzornog života; ponašanje postaje svjetlo kao i propovjedanje, a jedno i drugo je ostvarenje Uzora u životu svakog vjernika.

Ne obuzima li vjernika strah pred gigantima duha? Pred herojima vjere? Jesu li uopće ti velikani npr. Abram u vjeri slabu čovjeku dostupni? Odgovaraju duhovni ljudi da sinovi N. Zavjeta imaju više sredstava da se preobraze nego su imali sinovi Starog Zavjeta. Osim toga, nije li istina da se i najglomazniji kip može gravirati u malu medaljicu? Konačno, u galeriji velikana bilo ih je upravo takvih da ih možemo pratiti u stadiju slabosti, grešnosti, a kasnije na zenitu svetosti (vidi G. Spicq LA THEOLOGIE MORALE DU N. T. II, str. 730), a to je put slabih, običnih smrtnika.

Ne postaje li vjernik anahronističkim tipom kada se udaljuje od usvojene tipologije ambijenta? Recimo konkretnije: Može li danas jedan vjernik nastupati kao takav u skroz naskroz protivnom ambijentu? Živjeti na specifično kršćanski način u jednom »ghettu«? Ne spada li kategorija svetosti u pasivne, mrtve kategorije?

Vrlo živo pitanje. Razboritost ili životna mudrost će valorizirati situaciju, diktirati i suditi u svakom i pojedinom slučaju, ali govoreći principijelno: Upravo u nepovoljnim prilikama sveci čuvaju svoj identitet sveca, kao što je Krist sačuvao svoj identitet u skroz naskroz oprečnom ambijentu i neispravnim socio-političkim prilikama. Tu vrijedi onaj poticaj sv. Pavla upućen Filipljanima da budu besprijekorni i čisti »neporočna djeca Božja, usred nastranog i pokvarenog naraštaja u kome svijetlite kao zvijezde u svemiru« (Fil 2, 15). Apostoli su poslani kao ovce među vukove (Lk 10, 3), i biti će, kao i Krist, znak komu

će se protiviti (Lk 2, 34). Prvi kršćani su kao zeleni otoci u Sahari života čuvali svoj identitet. Tako je bilo kroz svu povijest. Sjetimo se XIX stoljeća. Don Bosco, mala Terezija, Bernardette, ili župnik Arški (koji doživljuje tri revolucije), ali nijedan se od njih ne klanja kumiru koji izjeda mnoge žrtve a naziva se DANAS, jer mjesto da se taj DANAS liječi u mnogočemu kao pacijent, njemu se u mnogočemu mnogi klanjaju, kopiraju taj DANAS i u njegovim negativnostima. Netko je opazio da je povijest svakog decenija kao most preko kojega prolaze giljotinci, prostitutkinje, kapitalisti, revolucionarci, ali i sveci, a njima je uvijek i svuda prvi i najviši ideal revolucije: primjer Kristov.

Psiholozi se slažu u tome da formiranje po nekom modelu unosi u dušu red, mir, sigurnost, snagu, odnosno da preko modela čovjek nađe samoga sebe. Dok druge etike govore u tom pitanju dosta neodređeno, jer naglasuju potrebu nasljedovanja, ali ne pružaju idealne tipove, kršćanska etika ima Krista, ima, ljudski govoreći, još bliže modele: svece. I neprijatelj kršćanstva, Nietzche, priznao je tu prednost kršćanstvu, makar u tonu osporavanja. »Asketski je ideal — piše on — do sada bio jedini ideal na snazi... On je predstavljao smisao života, i, u nekom smislu treba reći: neka ga bude, jer bolje je imati makar i jedan ideal, nego ne imati ni jedan. Čovjek treba neki cilj, radi kojega voli *NIŠTA*, ali i to je bolje nego uopće ništa ne voljeti« (S ONU STRANU DOBRA I ZLA, 3,1 i 28). Život se svih ljudi, naroda i generacija, određuje prema modelima, idealima, antimodelima i antiidealima. Nepojmiv je moralni odgoj bez nekog ideala, jer ideal je u isto vrijeme i simbol čitavog mentaliteta ili koncepcije života (isti u NADČOVJEK). Štovanje svetaca ispunja i tu psihološko-pedagošku prazninu.

c) U uzoru ili modelu nalazi se i NORMA, tj. egzemplaritet je za kršćanina *normativne* naravi, kao i vrednota svetosti. Religiozne pedagogije tu normativnost priznavaju. U konfucionizmu sveci su oni koji su stvorili životne norme, jer su dešifrirali volju neba i zgodno je izrazili riječima i djelima. To je nebeska norma (TOMISTICA MORUM PRINCIPIA, Rim 1960, str. 121; 123).

U metodi nasljedovanja krije se snaga uvjeravanja, jer djela više uvjeravaju nego riječi. U njoj je i snaga poticanja, to je stimulantno sredstvo, a kada ti pokretaći stupe na snagu oživi se i metoda natjecanja, konačno se stvara navika, druga narav. Mora se, dakle, reći da je štovanje svetaca blagodano sredstvo Božje pedagogije, moćno sredstvo spasenja. I, to dobro naglasimo, svaki pojedinac kao pojedinac je pozvan da usvoji taj put spasenja, jer ljudi nisu lančano fabricirani artikli. Ljudi su originalna djela stvaralačke ljubavi Božje i svojih roditelja. Svi su pozvani da *samoodgojem* dogotovljuju idealnu sliku Božju u sebi, povodeći se za bližim modelima, dostupnijim uzorima. I to je *zapovijed ljubavi*, spontanosti, sinovske odanosti prema ocu, za kršćanina prema Nebeskom ocu i bratu Kristu (u ljudskoj naravi). Trening je bezuvjetno potreban.

d) Ono što je u didaktici metoda uzoraka to je u pedagogiji metoda uzora, u našem slučaju metoda svetaca. Ali, ovdje se ne radi o nekom mrtvom uzorku, radi se o *živom uzoru*. Svaki je svetac različit

od drugoga, i živi u različitim okolnostima vremena i prostora. Sveci su različitih tendencija, temperamenata.

To se mora iskoristiti. Vjerojatno prema ovom ili onom svecu osjećaš veći afinitet ili srodnost. Konstante će svetosti biti iste, primjena pojedinih njenih faktora biti će različita. Duh siromaštva se može i mora pokazati i u ovo naše doba, doba aviona, helikoptera i drugih sredstava udobnosti tehničke civilizacije. Crkva nikada neće govoriti o djevičanstvu, duhu krotkosti, poslušnosti milosti, mrtvljenju itd. oprečno onome što je govorila kroz vjekove, iako će primjena tih vrlina biti različita.

3. Štovanje svetaca u zajednici vjernika

Štovanje svetaca je prije svega zahtjev sinovske odanosti, ljubavi djeteta prema svome nebeskom Ocu. Može li se zamisliti vjernik koji bi u načelu odbio štovanje svetaca? Zanijekao opravdanost toga štovanja? Ne bi im se htio moliti, niti uzimati za životni uzor? Postupak bi takvog »vjernika« bio više nego dogmatski sumnjiv, s moralne strane riskantan, prudencijalno posve neispravan, možda i javno sablažnjiv. Jednostavno rečeno: jer su sveci od Boga određeno sredstvo ili faktor preko kojega se odvija otajstvo spasenja.

Bio čovjek sam ili u društvu, vezan je totalitetno, cjelinom svoga JA uz Boga. Uz tu ontološku povezanost nalazi se i korelatna dužnost štovanja Boga pa i u njegovim svecima. I doista u životu vjernika se nalaze mnoge pobožnosti prema svecima. Te pobožnosti mogu podržavati kultualni odnos prema Bogu. U njima se može osjetiti blizina Duha. Te pobožnosti u Božjem narodu spajaju vremena. Predavaju se iz generacije u generaciju. Očituju najdublje osjećaje srca. Projiciraju se u budućnost spasenja. U njima počesto govori jedna duša i jedno srce vjernika. Koncil nije mogao drugo nego preporučiti pobožne prakse vjernika, razumije se, koliko nisu u suprotnosti s autentičnim kultom, s liturgijskim propisima (SC br. 13).

Nema sumnje da se ponekad može iskusiti, osjetiti, kako javno i svečano štovanje svetaca djeluje na psihu vjernika. Tu se osjeti neko jedinstvo, puls zajedničkih osjećaja, potrebâ i željâ. Te svečanosti zbližuju narod, obitelji, One pružaju neko vjersko svjetlo, utjehu, snagu. Tu se s nekog gledišta prenosi povijest jednog naroda. Doživljaj tih svečanosti lako se ne zaboravlja. Sjetimo se npr. raznih hodočašća.

Taj psihološko-komunitarni moment dolazi više do izražaja ako se štovanje iskazuje svecima cijele Crkve, koji imaju »momentum universale« (SC br. 111). Tu se u prvom redu nalaze Kristovi suradnici: Ivan Krstitelj, čiji se spomen 24. VI nazivao ljetni Božić, njegova muka 29. VIII. Također u te spadaju ona Tri Kralja, Marija iz Magdale, sv. Josip, pastiri, starac Šimun. Tim štovanjem kao da nastavljamo komunicirati sa životom i radom Kristovim u ovozemnoj egzistenciji. Združujemo se s cijelom Crkvom. Time držimo budnom svijest pripadnosti sa svima koji su neposredno radili na stavljanju u pokret otajstva spasenja.

Štovanje Apostola je na prvom mjestu. Njihovo štovanje je pobožnost par excellence. Fali nam doista neka detaljnija karakterologija ili

tipologija Apostola s pedagoške, a prije sa psihološke strane. Svaki od njih kao da ima posebnu ulogu, poseban profil, osobno bogatstvo duha i milosti. A štuju se po svoj zemlji. Preko njih nam postaje zorna veza Krista s Crkvom. Time se ostvaruje neko kozmičko zajedništvo svih vjernika.

Danas je potrebno govoriti o pobožnosti prema Crkvi kao takvoj. Ona je kao zaručnica i pomoćnica Kristova. Od Krista je nerastavljiva. Služiti Kristu znači služiti Crkvi. Ljubiti Krista znači ljubiti i Crkvu. Možda bi danas ta pobožnost bila prikladan lijek proti disgregacije, proti ove pogibeljne centrifugalne struje, proti razbijanja jedinstva na idejnom i akcionom polju. Crkva je zajednička duhovna majka svih vjernika na zemaljskoj kugli. Nije li to mnogo više nego li su Ujedinjene nacije na političkom području?

Govorimo, nadalje, i o narodnim svecima: Jeronimu, Taveliću, Hozani i drugima. Oni su kao »oci domovine«. Eminentni predstavnici vjere, Krista i Crkve. Bog ih je odabrao da budu vođe naroda u prošlosti, uzori i danas. Jeronim bi nam i danas rekao kako moramo ispovijedati autentičnu vjeru i odanost Crkvi. Tavelić bi nas ukorio s indiferentizma u ispovijedanju svoje vjere. Hozana bi rekla da ruža cvate i među trnjem. Štovanje ovih svetaca povezuje nas s prošlošću, a moćno nas spaja i u sadašnjosti. Oni su pozvani da budu garanti duhovnog jedinstva i u budućnosti.

4. *Ispravljati zastranjenja, ali ne dokidati štovanje svetaca!*

Oni koji dokidaju kult svetaca jer se u nj uvuku zloupotrebe, slični su onima koji bi dokinuli liječničku službu jer među ljećnicima ima zloupotreba. Naša je dužnost da ispravimo što je krivo, pročistimo što je nečisto, i to najprije u nama samima. Štovanje svetaca je ukorijenjeno u duši vjernika, u Crkvi. Ono je korisno, spasonosno, potrebno. Štovanje se Boga na neki način po prirodi rascvjetava u štovanje svetaca. Što je pretjerano treba stavljati u okvire pravilnosti, ukusa i zakonitosti.

Sveci spadaju na onaj »universum spirituale«, pa se moraju smatrati iznad svih vremena i svih civilizacija. I ova naša tehnička civilizacija potrebuje duše i duhovnosti. Materijaliziranim ljudima potrebne su više vrednote. Alijeniranim od sebe, od čovještva i duhovnosti potrebno je stjecati ljudske i božanske vrednote. Zaključimo da upravo ovo naše vrijeme mora biti protkano svetačkim likovima, produhovljeno njihovom intervencijom, oživljeno njihovim duhom.

Mi se danas ponosimo da je kalendar očišćen od štovanja svetaca koji nisu imali »ispravne povjesne dokumente«. Dobro. Ali neki idu dalje, i preko dopuštenih granica. U prvom redu spominjem one koji čak velike svece napadaju, i, s nedovoljno dokaznog materijala, kako oni vele, nastoje ih demitizirati. Tako npr. kritičari okrivljuju sv. Karla da je on kriv što su neki biskupi radi pasivnog mimetizma izgubili svoju stvaralačku inventivnost (MINISTERO PASTORALE, 1973, str. 304). Zašto je on kriv? Jer su ga prikazivali kao kormilara tridentskog sa-

bora, idealnim biskupom tridentske obnove, a, piše taj kritičar, ne smiju se sveci odviše hvaliti.

Uza sve to Crkva ne prestaje i danas poticati vjernike i svećenike da štuju svece. U tome usvaja poticaje prošlih sabora i to štovanje »rursus proponit« (LG 51), a glavni element štovanja neka ne bude mnoštvo kultualnih čina, nego neka se u svecima gleda i »conversatione exemplum et communione consortium, et intercessione subsidium« (ist. mj).

U drugom dokumentu Crkva je prešla u detalje. Poziva nas da u bogoštovlju ne gledamo svoje prohtjeve, nego da više gledamo pobožnost cijele zajednice (RED MISE od 3. IV 69, br. 278). Nismo mi u službi vjernika da računamo ponajprije na svoje sposobnosti, sklonosti i prohtjeve, nego na potrebe zajednice i na doraslost većine (br. 313; 316). Poziva nas neka od crkava ne činimo neukusne ateliere gomilanjem slika, ali niti kinodvorane, drugim riječima: »Prema pradavnoj crkvenoj predaji s pravom se u svetim zgradama izlažu slike Našega Gospodina, blažene Djevice Marije i svetaca« (br. 278), ali neka se s tim slikama učini pravilan raspored; neka ne odvraćaju pažnju vjernika od obreda, i neka ne bude više od jedne slike jednog te istog sveca. Niti su na pravom putu oni koji ispunjaju crkvu mnoštvom, pogotovo umjetnički neispravnih slika, niti oni koji ekstravagantnošću slika odvraćaju vjernike od obreda, niti oni koji uopće u crkvama ne dopuštaju da bude slika i tako puštaju da se vjernici liše onoga na što imaju pravo, i što bi im bilo korisno pa i po jednostavnim pravilima vizuelne odgojne metode.

Zaključne misli

Važno je da svecima prilazimo integralno. Ne zaboraviti da su i oni bili ljudi, ali ne misliti da su postali ono što su poglavito svojim naravnim, urođenim snagama. Oni su se izdigli iznad sebe, ali Bog je više njih učinio svecima nego li su se sami takvim oblikovali.

Tako, razumije se, ne smijemo izolirati njihovu ulogu posredovanja za nas od naše dužnosti da prema njima modeliramo svoj život. Ako naše molitve zajedno s njihovima kucaju na Božje srce, naš život po njihovu uzoru postaje najpozvanijom molitvom koja će djelovati na njihovo i na Božje srce.

Nemojmo se opravdavati da su sveci visoko iznad nas. Kao što je sv. Pavao smatrao da nam je on bliži, jer smo svi po naravi slabi ljudi, nego li Krist, koji je Bogočovjek, slično možemo reći da svi mi imamo u svojoj sredini barem neki uzor u svećeniku, redovniku, svjetovnjaku možda umrlom ako ne živom, ali nama poznatom, pa eto nam bliskog uzora i pitajmo: Što bi taj i taj učinio u ovoj mojoj situaciji? Kako bi se onaj mrtvi sveti teolog, župnik, kateheta, svjetovnjak ponašao u mojoj situaciji? U ovim mojim prilikama? Ako iskreno budemo uspoređivali, promatrali, analizirali, nastojali oko provedbe u životu svih otkrivenih svetačkih vrednota, štovanje će svetaca primiti svoj egzistencijalni oblik.

Svaki kršćanin ide za tim da Krist postane dušom njegove duše, životom njegova života. U podređenom smislu to vrijedi za svece. Preko naše osobne metanoje po uzoru svetaca odvija se misterij spasenja u svijetu; umnaža se glavnica milosti; množe se zaslužna djela kod Boga; izgrađuje se zajednica Kristova na zemlji; raste onaj viši čovjek, a preobrazuje se i čovječanstvo, ono se nekako »kristificira«. Samo dvanaest svetih apostola, nastavljajući nauku i život Kristov, potreslo je temeljima čovječanstva.

Štovati svece, provoditi njihov primjer u život znači biti više čovjek, više kršćanin, više katolik.